

ACHT KRACHTEN VAN CULTUUR

Met één voorbeeld: de Gemeente Smallerland

we vragen
Erik

Erik Akkermans
Amsterdam, Januari 2022

Ter introductie

De culturele sector (kunst, cultuur, vormgeving en media) draagt zo'n 3,7% van het bruto binnenlands product bij aan het Nederlandse economie en levert ongeveer 4,5% van de werkgelegenheid. Deze constatering die op kwantitatieve feiten berust is een van de meer objectieve invalshoeken om de waarde van kunst en cultuur onder woorden te brengen. Er zijn er méér, sommige eveneens met harde cijfers te onderbouwen, andere meer vanuit een intuïtieve, 'zachte' benadering. Er is op landelijk niveau het nodige onderzoek naar gedaan. Dat geldt met name de economische waarde en in het bijzonder de toegevoegde waarde voor de grote steden of voor Nederland als geheel. Maar hoe zit het met de waarden die in andere, middelgrote en kleine, gemeenten worden toegevoegd? Welke waarde dragen kunst en cultuur bij bijvoorbeeld in een gemeente als Smallingerland?

Hier is het begin van een antwoord. Waaruit onder meer blijkt dat kunst en cultuur veel kunnen betekenen voor het eigen profiel van de gemeente, zowel richting bewoners als richting bezoekers. Deels gaat dit verhaal over ongetwijfeld bekend terrein, deels gaat het misschien ook om onvermoede krachten. Ik hoop dat het culturele instellingen en gemeentelijke politici stimuleert om de vraag naar deze krachten voor hun lokale situatie te stellen. Wie weet met welke onverwachte antwoorden. Wat ziet u in uw gemeente?

In dit verhaal ligt het accent sterk op de gesubsidieerde instellingen. Maar er is samenhang met veel méér: de amateurkunst, de geschiedbeoefening door vrijwilligers, de bedrijven en bedrijfjes die zich op eigen kracht binnen de culturele en creatieve sector staande houden¹. Die samenhang levert weer een waarde op zichzelf.

Ik beschrijf hier – zonder de pretentie volledig te zijn - de volgende acht bijdragen vanuit de sector kunst en cultuur:

1. Autonome en belevingswaarde
2. Economische waarde
3. Verbindende waarde
4. Educatieve waarde
5. Collectiewaarde
6. Gezondheidswaarde
7. Duurzaamheidswaarde
8. Waarde voor de regio

Dit essay vloeit voort uit een vraag van de cultuurinstellingen van Smallingerland. Met hen en voor hen heb ik de exercitie gedaan om de lokale kracht in beeld te brengen en samen hebben we hier ook de gemeenteraad over geïnformeerd. Ik ben de directeuren Stef Avezaat (De Lawei), Nieske Ketelaar (Museum Dr888), Karin Meijerman (Bibliotheek Drachten | Smallingerland) en Bas Wattimena (poppodium Iduna) dankbaar voor de vraag die ze mij stelden en voor de samenwerking die daarop volgde met hen en hun collega's.

¹ Dat heb ik in de beperkte verkenning die ik in Smallingerland deed helaas niet kunnen inventariseren. Maar het zou waardevol zijn om ook deze componenten zichtbaar te maken.

1. ACHT KRACHTEN

1.1. Autonome en belevingswaarde

'Gewoon fijn', ontspanning, reflectie, beleving van identiteit of collectiviteit, schoonheidsbeleving.

De belevingswaarde van kunst en cultuur

De belevingswaarde van kunst en cultuur staat voor een groot deel op zichzelf: het is de moeite waard, ook als het niet functioneel is! Het mag ook gewoon mooi, leuk, ontspannen, entertainend zijn. Daarnaast kan een eenmalige belevenis veel met mensen doen: het zorgt voor reflectie, voor bezinning op de eigen identiteit of op de samenleving, het haalt mensen uit hun dagelijkse routine.² Het laat zich niet materieel vertalen: wat is de Matthäuspassion waard of het live meeleven van Pink Pop, het André Rieufestijn in Maastricht, het oog in oog staan met een kunstwerk dat je ontroert? Wat kunst betreft, die mag ook ontregelen, schuren. In de kunst wordt geëxperimenteerd en mogen dingen ook mislukken. Dat ontregelen draagt bij aan het debat. Kunst verruimt de blik. Veel meer moeten we er niet over zeggen. Als kunst op zichzelf staat kan zij ook voor zichzelf spreken.³

² Ned. Museumvereniging, Meer dan Waard; www.urbanretail.nl: Urban Stories

³ Zie o.m. M.J. Corsten (red.) Autonomie als waarde, Valiz/Fontys, 2013; C. Bunnik, Naar Waarde Gewogen, Boekmanstichting, 2016; M. Doorman, De Navel van Daphne, Amsterdam 2016, WRR rapport Kunst Herwaarderen, Den Haag 2014

1.2. Economische waarde

Economie, werkgelegenheid (2x), gebiedsontwikkeling, toerisme, stadsprofilering, vestigingswaarde

De economische waarde van kunst en cultuur

Aan economie en werkgelegenheid dragen kunst en cultuur bij vanuit verschillende perspectieven, met name:

- Positionering van de stad en vestigingsklimaat: de aanwezigheid van cultuur draagt bij aan de aantrekkelijkheid er te wonen en om er bedrijven te vestigen. (men spreekt ook wel van 'optiewaarde' of 'consumentensurplus')⁴
- Toerisme, traffic, city marketing: culturele instellingen, in het bijzonder monumenten en musea, trekken (binnenlandse en buitenlandse) toeristen aan ten gunste van horeca, winkels, parkeergarages.⁵
- Ruimtelijke kwaliteit en gebiedsontwikkeling: theaters, musea of bibliotheken worden met opzet vaak in het stadshart gesitueerd om daarmee de aantrekkelijkheid en kwaliteit van de binnenstad te verhogen;⁶
- Werkgelegenheid: in twee opzichten zijn culturele instellingen van belang voor de werkgelegenheid. Enerzijds in relatie tot bovengenoemd vestigingsklimaat, anderzijds doordat culturele voorzieningen zelf aantrekkelijke en hoogwaardige werkgelegenheid bieden waarvoor betrekkelijk weinig extra investeringen nodig zijn.⁷ Het directe aandeel van kunst, cultuur en media schat het CBS op 4,5 procent van het landelijk totaal.
- Educatie en ontwikkeling: hoewel dit onderdeel hieronder nog expliciet aan de orde komt pas het ook hier: cultuur draagt bij aan ontwikkeling en educatie en vergroot vaardigheden van mensen waarmee hun kansen op de arbeidsmarkt kunnen toenemen.
- Multiplier: subsidies aan culturele instellingen zijn vaak noodzakelijk voor hun voortbestaan, maar instellingen vinden ook andere bronnen voor hun inkomsten. Geïnvesteerde overheidsbijdragen maken inkomsten van publiek en bijdragen van derden beter mogelijk.

Tenslotte: het is van belang de economische waarde van cultuur duidelijk te zien als slechts een van de krachten. De betekenis is er, maar hij is relatief.⁸

⁴ Marlet, Muziek in de Stad; Marlet Cultuurkaart Leeuwarden; Wijn, De Culturele Stad; Wijn, De Essentie van Cultuurbeleid. Marlet spreekt ook wel van 'bestaanswaarde': het belang dat mensen hechten aan het simpele feit dat Nederland een kunstcollectie bezit en ander cultureel erfgoed heeft, zonder dat ze daar zelf gebruik van hoeven te maken. Zie Atlas van Gemeenten, De waarde van cultuur en media in cijfers, Utrecht, 2011. Zie ook het Coalitieakkoord Rutte IV over leefbaarheid en samenwerking tussen Retail, Horeca en cultuur.

⁵ Franken, Toerisme, in Boekman 87; NRIT/NBTC, Trendrapport Toerisme, Recreatie en Vrije Tijd, div. Edities; Rutten, Creatieve Industrie

⁶ Wijn, Marlet

⁷ SER, Analyse Arbeidsmarkt culturele en creatieve sector; Rabobank Economisch Commentaar "Het economisch Belang van de Culturele Sector: 21-09-20; CBS, Werkgelegenheidsstructuur 2019

⁸ Zie bijvoorbeeld Wim Derksen in een reactie op 'De Waarde van Cultuur' door Atlas voor Gemeenten op zijn blog, 2014, www.wimderksen.com/dewaardevancultuurindestad.

1.3. Verbindende waarde

Sociale cohesie, community, integratie, diversiteit, inclusiviteit

De verbindende waarde van kunst en cultuur

- Sociale cohesie: cultuur draagt eraan bij dat verschillende generaties, verschillende bevolkingsgroepen, verschillende maatschappelijke groeperingen elkaar kunnen treffen. De instellingen zijn een plek die aan die cohesie actief vormgeeft. Ook een aantrekkelijke plek voor vrijwilligerswerk bovendien.⁹
- Community: steeds vaker draagt cultuur op actieve wijze bij aan de ontwikkeling van de gemeenschap, met *community art*, met sociale projecten, met maatschappelijk *design*;¹⁰
- Integratie: cultuur kan een medium zijn om nieuwkomers gemakkelijker te laten integreren in de samenleving;
- Diversiteit en inclusiviteit: met een speciaal hiertoe opgestelde code legt de cultuursector zich toe op het versterken van de diversiteit en inclusiviteit, qua bezoekers, medewerkers, bestuursleden, programma's¹¹

Toegespitst op de amateurkunst wordt de potentiële waarde voor sociale cohesie, gemeenschapsvorming, integratie en inclusiviteit alleen al zichtbaar in de aantallen mensen die hier actief zijn. Van de Nederlanders doet zo'n 43 procent aan kunstbeoefening en 37 procent doet dat in collectief verband, al dan niet formeel georganiseerd. (Let op: de gevonden percentages zijn uit de coronaperiode en dus zeker niet geflatteerd)¹² Er zijn ruim zeven miljoen Nederlanders van zes jaar en ouder die zich kunstzinnig actief tonen.

Behalve dat podia en expositieruimtes zich meer gaan inspannen om mensen met een niet-Nederlandse achtergrond zich welkom te doen voelen zijn er gelukkig ook veel voorbeelden van hoe zij podium bieden aan cultuur vanuit die achtergrond.

Op de hierboven genoemde thema's: sociale cohesie, gemeenschapszin, integratie, diversiteit en inclusiviteit zetten de meeste gemeenten zich sterk in, vaak met specifieke programma's, soms met uitgesproken verwachtingen ook van de cultuursector. Bij inclusiviteit gaat het in het bijzonder om mensen met een beperking, niet alleen lichamelijk. Het gaat bijvoorbeeld ook om mensen met een leesbeperking.¹³ Bibliotheken kunnen daar een belangrijke rol vervullen. Het ligt ook sterk voor de hand veel van de cultuursector te verwachten als het om integratie gaat.¹⁴

⁹ H. Otte, Binden of Verbinden, proefschrift RUG

¹⁰ Boekmancahier 82, Community Art; Bidbook Leeuwarden Friesland Culturele Hoofdstad 2018; Boekmancahier 112 over Culturele Hoofdstad; LKCA "Zet Cultuur op de Agenda", handreiking Regeerakkoord 2021; LKCA digitaal Kennisdossier Cultuur en Armoede.

¹¹ Ministerie OCW, Cultuur voor Iedereen, cultuurbeleid 2021-2024

¹² <https://www.lkca.nl/publicatie/verenigingsmonitor-2021/>

¹³ www.vng.nl/ handreiking lokale inclusie-agenda/

¹⁴ Zie bijvoorbeeld: LKCA /Movisie, Culturele Interventies bij volwassen statushouders, Utrecht 2019

1.4. Educatieve waarde

Onderwijs, een leven lang leren, (volwassenen)educatie, talentontwikkeling

De educatieve waarde van kunst en cultuur

De educatieve waarde die culturele instellingen bieden loopt langs enkele lijnen:

- Het onderwijs: in de samenwerking met scholen en programma's als Cultuureducatie met Kwaliteit of Meer Muziek in de Klas;¹⁵ Het Coalitieakkoord spreekt van "Investeren in een rijke schooldag" en hint daarbij onder meer op "*begeleiding bij huiswerk, sport en cultuur in samenwerking met plaatselijke verenigingen en bibliotheken.*" Het Kabinet gaat ook cultuureducatie op school stimuleren, waaronder museumbezoek.
- Volwasseneneducatie: binnen reguliere programma's, maar ook in de vorm van cursussen, programmatoelichtingen en diverse vormen van scholing; in die zin draagt het aanbod ook bij aan 'een leven lang leren';¹⁶
- Cultureel burgerschap: Burgers hebben vaardigheden nodig om actief en volwaardig aan de samenleving te kunnen deelnemen., Om te kunnen gaan met de media, met informatievoorziening en met een veelvoud aan uiteenlopende meningen, maar ook de weg kunnen vinden naar loketten en voorzieningen vraagt training. Cultuur kan daarbij helpen.¹⁷
- Strijd tegen ontlezing en voor alfabetisering: met name de bibliotheken hebben hier een uitgesproken rol in.¹⁸ Het Kabinet Rutte IV zet, volgens het Coalitieakkoord, extra op laaggeletterdheid in.
- Talentontwikkeling: dit is een breed en gelaagd begrip. Hoe haal je het beste uit mensen, hoe stimuleer je hun grootste krachten? Dat kan gaan om kunstzinnig talent, maar de kunsten kunnen ook bijdragen aan de ontwikkeling van andersoortige talenten.

¹⁵ Zie website www.Cultuureducatiemetkwaliteit.nl en website www.meermuziekindeklas.nl

¹⁶ Wijn, Cultureel Burgerschap; Ned Museumvereniging, Meer dan Waard

¹⁷ LKCA, Cultureel Kapitaal, vijf adviezen voor burgerschap op VMBO; Federatie Cultuur, Gemeenten, gebruik voorzieningen voor een actief cultureel burgerschap, 2014

¹⁸ Cie Toekomst Bibliotheken "Van Boekenbewaarpplaats naar Vitale Schakel

1.5. Collectiewaarde

De waarde van ons collectieve cultuurbezit

- Bezit en bruiklenen van musea: de gezamenlijke Nederlandse musea hebben gewezen op het belang van de collectiewaarde: de musea zijn met hun inventaris het geheugen van stad, streek en land. Zij vertellen er de verhalen mee uit onze collectieve geschiedenis.
- Literatuur en podiumkunsten: de culturele collectie beperkt zich niet tot alleen het materiële en niet alleen tot de musea: ook de podia en bibliotheken laten ons proeven van wat lang geleden of juist recent tot stand kwam, van Sweelinck via Reinbert de Leeuw tot Typhoon, van Vondel via WF Hermans tot Tommy Wieringa.¹⁹ Componisten, auteurs, dichters, theatermakers, liedtekstschrijvers zijn de verhalenvertellers van nu en bouwen verder aan ons gezamenlijke domein.
- Film, fotografie en media(kunst): naast de specifieke musea voor film (Eye Amsterdam), fotografie (Amsterdam, Rotterdam, Breda), omroep (Beeld en Geluid Hilversum) en mediakunst (NxtMuseum) zijn er overal vertoningsplekken niet alleen voor eigentijds aanbod, maar ook voor wat inmiddels erfgoed is geworden. Relevant is hier dat het nieuwe kabinet op basis van het Coalitieakkoord archiefmateriaal van Beeld en Geluid wil afkopen om tot “Het Geheugen van Nederland” te realiseren.²⁰
- Cultureel erfgoed. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed onderscheidt de domeinen: archeologie, collecties, groen erfgoed en interieurs.²¹ Hiermee gaat veel recreatieve, educatieve, verbindende en/of toeristische en economische waarde gepaard.
- Immaterieel erfgoed. Dit wordt omschreven als *“Cultuuruitingen die door erfgoedgemeenschappen worden beleefd als erfgoed en hen een gevoel van identiteit en continuïteit geven. Dit immaterieel erfgoed wordt steeds opnieuw vormgegeven in samenhang met maatschappelijke veranderingen en in interactie met de sociale omgeving en van generatie op generatie doorgegeven.”*²² Hiertoe behoren bijvoorbeeld ook drukkunst, rock & roll dansen of het fanfareorkest.

Dit collectieve cultuurbezit is geen statisch en gefixeerd geheel. Het kan behalve vertederend, ontroerend, trots, nieuwsgierigheid ook verwarring oproepen. Het kan tot (waardevolle) discussies over waardering, betekenis of rechtmatigheid leiden. Denk aan de herinrichting van de Eregalerij in het Rijksmuseum met meer aandacht voor vrouwelijke kunstenaars, aan de gesprekken over “roofkunst” of discussie over het standbeeld van JP Coen of Generaal Van Heutz.

¹⁹ Ned. Museumvereniging, Meer dan Waard

²⁰ “Omzien naar Elkaar, Vooruitkijken naar de Toekomst, Coalitieakkoord 2021-2025 VVD, D66, CDA en ChristenUnie, Den Haag, 15 december 2021

²¹ www.cultureelerfgoed.nl/waarderenvancultureelerfgoed

²² Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland op de website www.immaterieelerfgoed.nl

1.6. Gezondheidswaarde

Preventie en beter worden, fysieke en geestelijke gezondheid

De waarde van kunst en cultuur voor de gezondheidszorg

- Kunstbeoefening doet een beroep op wat je wél kunt;
- Je ontwikkelt nieuwe vaardigheden waardoor je soms beter met chronische ziekte om kunt gaan;
- Veerkracht wordt versterkt, creativiteit vergroot. Hierdoor kun je soms uitdagingen beter te lijf gaan;
- Ontspanning en plezier kunnen chronisch zieken helpen gemakkelijker in het leven te staan.

De Wereldgezondheidsorganisatie WHO heeft onlangs nog eens onder de aandacht gebracht welke bijdragen kunst en cultuur - preventief en curatief- leveren aan de gezondheidszorg. Daarbij gaat het zowel om de mentale als de fysieke gezondheid. Ook de ministeries van OCW en VWS dragen dit actief uit.²³ Sectororganisaties als het Landelijk Kenniscentrum Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) en Zon MW onderzoeken nieuwe mogelijkheden om kunst en cultuur te laten bijdragen aan (ouderen) zorg.²⁴ Het kennisdossier over cultuur en gezondheid van het LKCA²⁵ noemt bovenstaande elementen die een rol kunnen spelen.

Het LKCA-kennisdossier geeft een aantal voorbeelden van relevante projecten, bij voorbeeld:

- Dance for Health (voor mensen met Parkinson, reuma, MS);
 - Kunst op Recept, een pilot in Nieuwegein met doorverwijzing door huisartsen;
 - Tijd van Leven, preventieprogramma van GGD West- Brabant.
- Een eerder, bekend voorbeeld is het programma dat tien Nederlandse musea rond 2013 hebben overgenomen van het Museum of Modern Art in New York met speciale rondleidingen voor mensen met Alzheimer en andere vormen van dementie.²⁶

²³ WHO, David Napier, Culture Matters; Movisie (2018): "Kunst en positieve gezondheid, het werkt!" ; Cultuur Oost: <https://www.cultuuroost.nl/kunst-werkt-in-de-zorg/>; ZonMW Ontwikkelagenda Kunst en Cultuur in de ~Langdurige Zorg: www.zonmw.nl/nl/actueel/nieuws/detail/item/ontwikkelagenda-kunst-en-cultuur-in-de-langdurige-zorg-en-ondersteuning/

²⁴ www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/ouderen/kunst-en-cultuur/

²⁵ www.lkca.nl/cultuurengezondheid

²⁶ www.nationalezorggids.nl

1.7. Duurzaamheidswaarde

Duurzame producten en diensten, milieu bewustwording

De duurzaamheidswaarde van kunst en cultuur

De betekenis van kunst en cultuur voor een duurzame ontwikkeling blijkt onder meer uit:

- De eigen inzet van de cultuurinstellingen voor een duurzame exploitatie. Die eigen verduurzaming van de sector laten we hier buiten beschouwing. Behalve de mogelijke voorbeeldwerking is de cultuursector in dit opzicht te vergelijken met andere maatschappelijke en bedrijfssectoren. Doorgaans overigens doen kunst en cultuur geen groot beroep op grondstoffen en energie, noch in het aanbod noch in de consumptie van cultuur.
- Bijdragen aan bewustwording. In de praktijk dragen beeldende kunstenaars en podiumkunstenaars vaak actief bij aan bewustwording rond natuur en milieu. De bibliotheken ondersteunen met informatie en documentatie.²⁷ hier heeft cultuur iets specifiek te bieden. Voorstellingen, kunstinstallaties, literatuur, film, verschillende disciplines ontwikkelen hierin aanbod, van Het Nationale Toneel tot Studio Rosegaarde. En denk bijvoorbeeld ook aan de ontwikkeling van duurzame mode. De culturele en creatieve sector sluit ook actief aan bij de ontwikkeling van de duurzame samenleving. Bijvoorbeeld door bijdragen aan 'New European Bauhaus'²⁸ en inspelen op de Sustainable Goals van de Verenigde Naties²⁹. MVO Vlaanderen stelde al in 2016 een dossier op met praktijkvoorbeelden en mogelijkheden³⁰. Boekman meldt dat in verschillende bibliotheken in ons land een Huis van Duurzaamheid is gevestigd. Er zijn Repair Cafés, kledinguitlenen, er is zelfs een zadenbibliotheek. Ook erfgoed (materieel en immaterieel) gaat op het gebied van duurzaamheid meespelen. In het themanummer Cultuur en Duurzaamheid van Boekman³¹ komen veel voorbeelden voorbij.
- Creatieve innovaties vanuit de sector. Met de "New Creative Deal" van Kunsten92 en de Federatie Creatieve Industrie heeft de sector zichzelf en de samenleving beloftes gedaan over actieve bijdragen.³² Dat geldt bewustwording, maar zeker ook innovatie. Denk aan Daan Roosegaardes verlichte fietspad, aan vele voorbeelden van duurzame architectuur, ontwikkeling van 3.0 straatmeubilair of ontwerpen met duurzaam materiaal.³³

²⁷ Boekmancahier 118; ProBiblio, De Bibliotheken en het Duurzaamheidsvraagstuk, maatschappelijke opgaven in relatie tot het bibliotheeknetwerk, maart 2020

²⁸ <https://euraxess.ec.europa.eu/worldwide/lac/new-european-bauhaus-new-actions-and-funding-link-sustainability-styl>

²⁹ UN .org Sustainable Development Goals

³⁰ MVO Vlaanderen, Duurzaamheid in de Culturele Sector, Brussel, 2016

³¹ Boekman 127; Cultuur en Duurzaamheid, Amsterdam, zomer 2021

³² Kunsten92/ FCI, New Creative Deal, Cultuur maakt Nederland, Nederland maakt cultuur, Amsterdam 2020

³³ Op Pinterest heeft Petra Jansen 100 van dergelijke creatieve oplossingen verzameld:

www.pinterest.com/100ideeUenovercreatieveoplossingen

1.8. Waarde voor de regio

Kunst en cultuur in, van en voor de regio. Vernieuwen, ontwikkelen en bewaren van de regionale taal en cultuur.

Waarde van kunst en cultuur voor de regio.

- Bijdragen aan en schragen van de eigen regionale voorzieningenstructuur;
- Bijdragen aan regionale identiteit en verbinding;
- Bewaren van regionale geschiedenis, materieel en immaterieel erfgoed;
- Schakelen met landelijk en internationaal aanbod;

Cultuur kent van oudsher een sterke regionale vertaling en betekenis. Dat zit in de streektaal, in de geschiedenis, in het erfgoed, maar ook in de regionale actieve cultuurbeoefening. Als het om de verbindende kracht van cultuur gaat is die in de regio het meest zichtbaar. Sterker: in de Europese Agenda voor Cultuur stelt de Europese Commissie dat steden en regio's in de hele EU een voortrekkersrol spelen bij op cultuur gebaseerd ontwikkelingen.³⁴ In het voorbeeld van Smallingerland gaan we in op de bijdrage van de cultuurinstellingen aan de Friese cultuur.

De Friese en Limburgse cultuur zijn in Nederland het meest specifiek, maar in feite bieden alle provincies en de afzonderlijke streken daarbinnen een grote variatie, enerzijds aan streekeigen cultuur, anderzijds aan streekeigen plekken voor aanbod van elders.³⁵ Provinciale cultuurinstellingen zijn vaak de trekkers dan wel de ondersteuners van ontwikkelingen in de regio.³⁶

³⁴ Europese Commissie, Agenda voor Cultuur, Brussel, 2018; Werkplan voor cultuur 2019-2022; framework action cultural heritage.

³⁵ Zie bijvoorbeeld de website www.cultuurinderegio.nl.

³⁶ www.raadvantwaalf.nl

2. DE ACHT KRACHTEN IN DRACHTEN: DE WAARDE VAN CULTUUR IN SMALLINGERLAND

2.1. Autonome waarde/ belevingswaarde

2.1.1. Autonome waarde; gemeentelijk Cultuurbeleid

De **Cultuurnota** 2016-2020 “Leven met Cultuur/ Libje mei Kultuer” van de Gemeente Smallerland opent met een citaat van Johan Huizinga: *“Als we de cultuur willen behouden, moeten we haar blijven scheppen”* Het Gemeentebestuur stelt vast: *“Smallerland heeft vanuit haar historie, veel te bieden op het gebied van kunst en cultuur. ‘Dada’ en ‘de Stijl’, ‘het Modernisme’, zijn stromingen die voorgoed met Drachten verbonden zijn. Innovatie hoort van nature bij Drachten en denk ook aan de expliciete houding: in Drachten is het mogelijk!”* Over de waarde van cultuur zegt de nota: “Kunst en cultuur zijn om meerdere redenen belangrijk voor een samenleving. Allereerst hebben kunst en cultuur een **intrinsieke waarde!** Kunst stelt ons in staat om te reflecteren op ons eigen handelen en is daarmee belangrijk voor de persoonlijke ontwikkeling van mensen. Kunst en cultuur geven vorm aan het samenleven en stellen ons in staat om iets nieuws te creëren en om creatief te denken. Ook dit leidt tot grotere emotionele betrokkenheid. “

2.1.2. De autonome of belevingswaarde in Smallerland

In Smallerland zijn 15 leesgroepen die hun boeken betrekken uit de **bibliotheek**. Voor hen is een speciale collectie beschikbaar met meerdere exemplaren per titel bevat. De bibliotheek organiseerde al eenmaal een bijeenkomst voor alle 90 leden waarbij de nieuw aangeschafte titels werden getoond en onderling ervaringen werden uitgewisseld. Onder het motto *Kennis die je met plezier opdoet, vergeet je niet snel* laat de bibliotheek zich ook zien als de plek om kennis, gedachten en overtuigingen uit te wisselen. In 2019 kwamen, binnen deze programmalijn meer dan 300 activiteiten tot stand voor een gemêleerd publiek.

In museumwoning het Van Doesburg-Rinsemahuis beleven bezoekers de wereld van Theo van Doesburg en hebben ze de ervaring rond te lopen in een 3D kunstwerk uit begin 20ste eeuw. Museum Dr8888 en St Smelne's Erfskip organiseren stadwandelingen in het centrum tussen Museum Dr8888 (voormalig Klooster en gemeentelijk Erfgoed) en het Van Doesburg-Rinsemahuis. In 2019 heeft deze gerestaureerde middenstandswoning de status van Rijkskerfgoed gekregen.

Het live bijwonen van podiumoptredens blijft een bijzondere ervaring. In **Schouwborg De Lawei** worden er daarnaast jaarlijks minimaal vier tentoonstellingen gehouden met een inhoudelijk randprogramma zoals lezingen. Er is samenwerking met lokale partijen en onder andere is er werk van afgestudeerde studenten van de Groningse kunstacademie Minerva te zien.

Poppodium Iduna werkt volgens de methode van de drie trapsraket: verheugen, meemaken, herinneren. Vooraf de gelegenheid nader kennis te maken met de optredende artiesten, of het delen van bijzonderheden, diepte-interviews of beeldmateriaal. Na afloop zijn er uitgebreide fotoreportages van de concerten, er zijn met regelmaat foto- of posterexposities, online of real live, binnen de eigen muren en op bijzondere locaties daarbuiten.

2.2. DE ECONOMISCHE WAARDE VAN CULTUUR IN SMALLINGERLAND

2.2.1 Gemeentelijk beleid

In de **Cultuurnota Leven met Cultuur**³⁷ stelt de Gemeente Smallingerland: “de identiteit van Smallingerland is zichtbaar en voelbaar in de openbare ruimte”. En in het **Coalitieakkoord**³⁸: “voor de ontwikkeling van werkgelegenheid is onder andere een goed vestigingsklimaat noodzakelijk...” “Het goed positioneren van Smallingerland in maar ook van de regio is van groot belang.” En: “Smallingerland profileert zich als cultuurrijke gemeente. Belangrijke onderdelen zijn onder andere een kwalitatief hoogstaande muziek-, theater- en museale programmering. Betaalbare en bereikbare cultuureducatie voor alle inwoners van Smallingerland is een belangrijke pijler. We willen Smallingerland verder ontwikkelen tot het kunst en cultuurcentrum van Noord-Nederland. Met kunst en cultuur willen wij ons onderscheiden in het noorden.”

Ook is er de **Actieagenda Economie Gemeente Smallingerland**³⁹: “economische kernopgaven zijn: het vergroten van de attractiviteit vestigingsklimaat om ondernemers en talent aan te trekken en vast te houden; wendbaarheid en weerbaarheid van ondernemers en beroepsbevolking vergroten; arbeidsproductiviteit vergroten en werkgelegenheid die bestaansrecht heeft behouden.” **En:** “Economisch beleid is integraal beleid: inzet op woonmilieu, duurzaamheid, recreatie, cultuur, energie, en verkeer en vervoer is een randvoorwaarde om de economische ambities in deze agenda te kunnen realiseren.”

2.2.2. Economische praktijk in Smallingerland

Positionering/ vestigingsklimaat

De aanwezigheid (in het stadscentrum) van de **bibliotheek, museum en museumwoning, schouwburg en poppodium** en het aanbod van lessen **amateurkunst** dragen bij aan de aantrekkelijkheid van Smallingerland als gemeente om te wonen en te werken.

Het is lastig dit met harde cijfers te staven, zoals bijvoorbeeld voor Amsterdam is gebeurd, maar literatuur geeft voldoende aanwijzingen inclusief de ‘optiewaarde’: ook als mensen er geen gebruik van maken is de nabijheid van de voorzieningen waar je gebruik van kunt maken een meerwaarde.⁴⁰

Toerisme/ traffic/ city marketing

Schouwburg De Lawei heeft in 2020/21 geëxperimenteerd met een zomeropening om inwoners van Smallingerland en toeristen in eigen land een alternatief te bieden voor de zomerbesteding.

Poppodium Iduna streeft met doelgroep- en genregerichte programmering naar een onderscheidende plek in het popklimaat van de noordelijke provincies.

Museum Dr8888 exploiteert het museum én museumwoning het Van Doesburg-Rinsemahuis, beide zijn het hele jaar door geopend⁴¹

³⁷ Gemeente Smallingerland, Leven met Cultuur, cultuurbeleid 2016-2020

³⁸ Gemeente Smallingerland, Hoofdlijnenakkoord 2018-2022

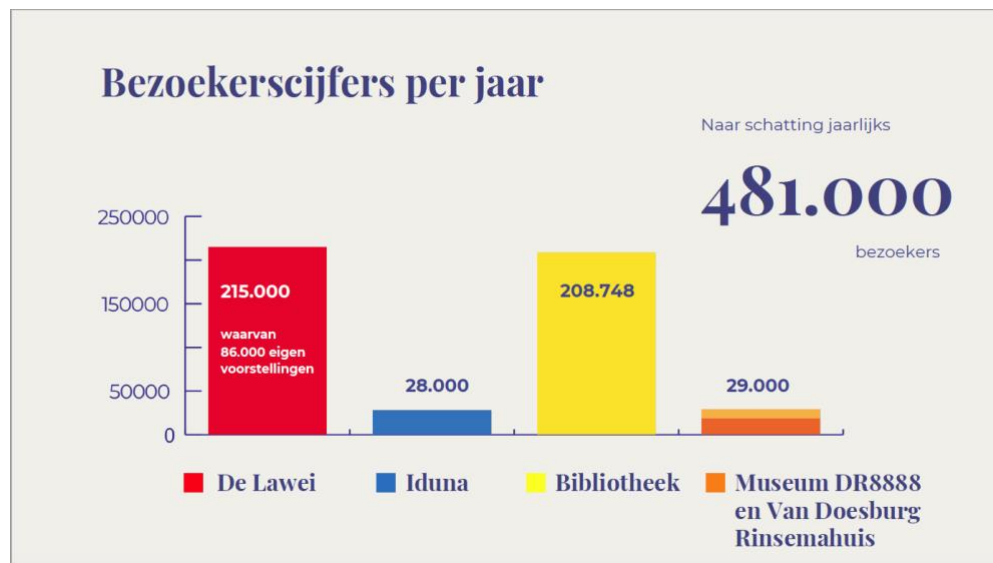
³⁹ Drachten Smallingerland, Actieagenda Economie 2020-2022

⁴⁰ MM Nieuws, december 2021: “SCP; Optiewaarde en Tennisbaan-effect

⁴¹ respectievelijk dinsdag t/m zondag en donderdag t/m zondag.

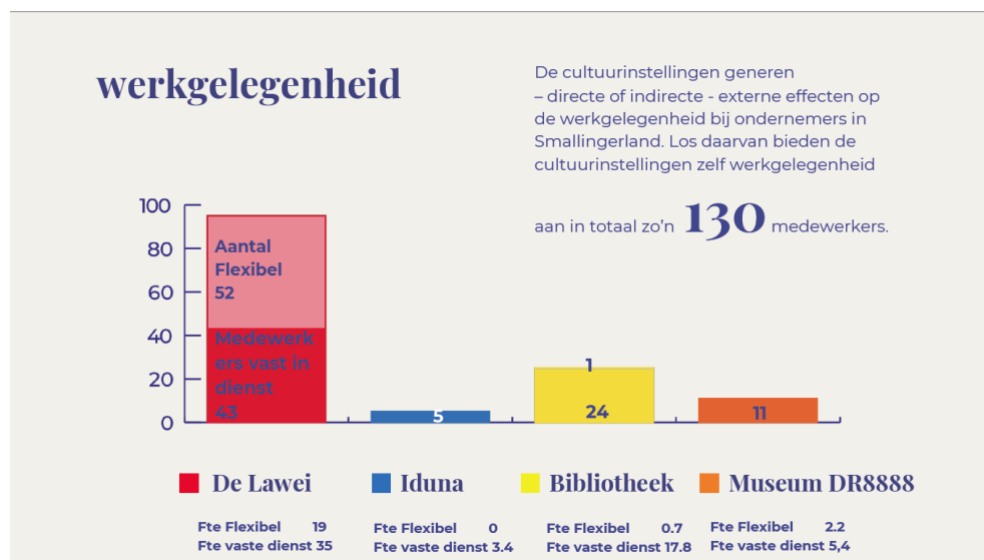
De drukte in de stad, bezoek aan winkels en horeca en gebruik van betaald parkeren wordt gestimuleerd door het bezoek aan de culturele instellingen.

Bezoekerscijfers per jaar⁴²:

Werkgelegenheid

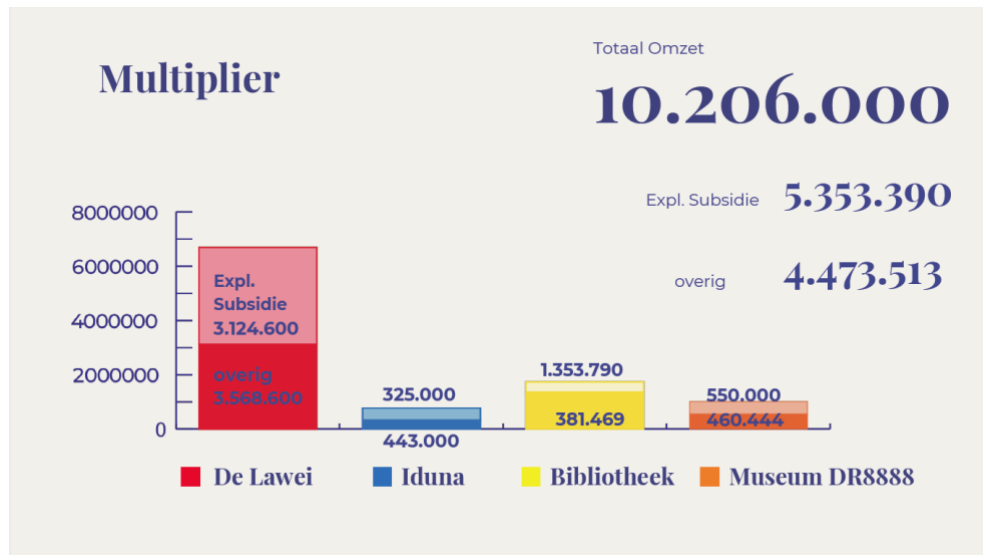
De cultuurinstellingen genereren – directe of indirecte - externe effecten op de werkgelegenheid bij ondernemers in Smallingerland. Los daarvan bieden de cultuurinstellingen zelf werkgelegenheid aan in totaal zo'n 130 medewerkers.

⁴² Zoveel mogelijk zijn de gerealiseerde cijfers over 2019 gemeld; voor het museum zijn de cijfers over 2018 gehanteerd met het oog op een betere vergelijkbaarheid

Multiplier

Tegenover (en deels mede dankzij) de inkomsten uit subsidies staan eigen inkomsten (uit betalend publiek, horeca, sponsors en andere bronnen). Alleen al bij **Schouwburg De Lawei** is de omzet horeca ruim 1 miljoen euro (begroting 20/21).

2.3. De verbindende waarde.

2.3.1. Gemeentelijk beleid

De **Cultuurnota**: *“meer mensen doen mee aan of bezoeken culturele activiteiten: cultuurparticipatie”*.

Het Coalitieakkoord: *“...een goede leefomgeving waarin mensen van alle leeftijden mee kunnen doen aan bijvoorbeeld sport en cultuur”. “De Gemeente zet in op het versterken van de sociale verbanden en gemeenschapszin (mienskip)...” “Het terugdringen van gezondheidsverschillen vraagt een lange adem, duurzame inzet en continuïteit van beleid”. “Met een inclusie-agenda zorgen we ervoor dat mensen met een beperking op geen enkele manier worden buitengesloten.”*

2.3.2. De verbindende kracht van kunst en cultuur in Smallerland

De Bibliotheek Drachten/ Smallerland staat open voor vrije inloop voor bezoekers en heeft daarmee ook een sociaal-culturele , verbindende functie. Door educatieve activiteiten voor mensen met een achterstand op het gebied van lezen, schrijven of digitale vaardigheden stimuleert de bibliotheek hun verbondenheid met de samenleving.

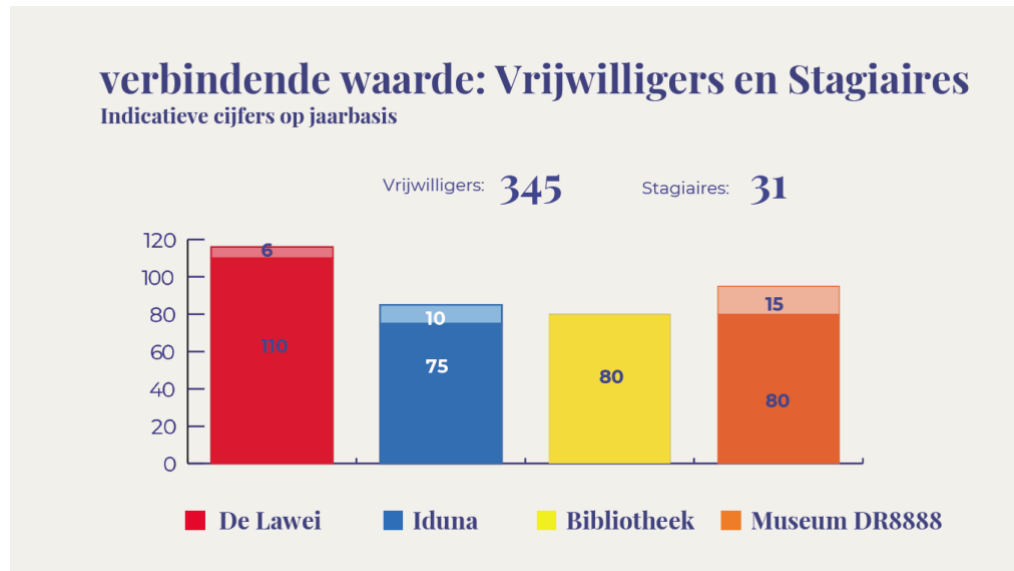
Schouwburg De Lawei kent een breed scala aan publieksgroepen en is tegen een laag tarief beschikbaar voor organisaties in de (sociaal) culturele sector. Er vinden maatschappelijk en politiek relevante projecten plaats. Het theater organiseert het jaarlijkse Nieuwjaarsfeest en themagerichte evenementen, zoals ‘De Huiskamer van Drachten. Soms is er geen of een lage entreprijs, zoals bij de kidsfestivals, het Nieuwjaarsfeest, het Nationale Theaterweekend, De Galerij en publieke ruimtes zijn vrij toegankelijk. Soms worden specifieke groepen uitgenodigd, bijvoorbeeld: inwoners van het AZC, vrijwilligers van Simmerdeis en buurtbewoners van wijkcentrum De Skammel.

Dat **Museum Dr8888** de Code Diversiteit en Inclusie onderschrijft uit zich in de eigen organisatie, maar ook in specifieke publieksgroepen en opdrachtnemers, en in de inhoud van de tentoonstellingen en activiteiten. Het museum bereikt de scholen, jongeren, kwetsbare ouderen en statushouders. Er zijn speciale programma’s voor hen. Statushouders werken als vrijwilliger in het museum, jongeren maken van een eigen tijdschrift of eigen tentoonstellingen en open stage. Het museum organiseert verbindingen en samenwerking in de lokale en regionale gemeenschap. Er is samenwerking met bedrijven en organisaties in de regio en gezamenlijke huisvesting met Stichting Smelne’s Erfskip en het Historisch Centrum Smallerland.

In **poppodium Iduna** kunnen amateurmusici tegen sterk gereduceerd tarief gebruik maken van de ruimte en faciliteiten van de oefenruimte. Ook andere gebruikers in de (sociaal) culturele sector kunnen gebruik maken van Iduna. Het poppodium organiseert pop culturele activiteiten voor en met lokale groepen, zoals Helden fan Hjr, Local Heroes, Waldbeat en straight up! Hiphop. De vrijwilligerssamenstelling is een dwarsdoorsneden van de bevolking, zo loopt de leeftijd van de vrijwilligers uiteen van 15 tot 70 jaar.

2.2.3. De verbindende waarde: vrijwilligers en stagiaires

Indicatieve cijfers op jaarbasis

Bij de **bibliotheek** zijn – anders dan de tabel aangeeft - zo'n 96 vrijwilligers werkzaam, onder andere als opruimhulp, in het Digi-Taalhuis (40 vrijwilligers) , in het Fablab (16) , collecteproject (33) en de bezorgservice Biebexpress.

Bij **museum Dr8888** nemen vrijwilligers een grote diversiteit aan werkzaamheden voor hun rekening. Onder andere in de rol van gastvrouw/- heer, rondleider, balie-, horeca of tuinmedewerker, onderzoeker, tentoonstellingsbouwer, educatiemedewerker en/of promotor.

Poppodium Iduna heeft zo'n 75 vrijwilligers, in alle leeftijdscategorieën, werkzaam backstage, aan de bar, in de techniek en meer. Er is plaats voor 10 stagiaires, vooral uit het technisch beroepsonderwijs.

Schouwburg De Lawei werkt met meer dan 100 vrijwilligers en een beperkt aantal stagiaires. Met name meerdaagse evenementen en festivals lenen zich goed voor wederzijds gewaardeerd vrijwilligerswerk.

2.4. CULTUUREDUCATIEVE KRACHT IN SMALLINGERLAND

2.4.1. Cultuureducatief beleid van de Gemeente Smallingerland

In de **Cultuurnota** formuleerde de gemeente als doelstelling: *“Elk kind in Smallingerland komt in aanraking met cultuur, zowel in het primair- als in het voortgezet onderwijs; elk kind krijgt de kans om zijn of haar talenten te ontwikkelen”*

En het **Coalitieakkoord** stelt: *“we gaan verder met de aanpak van laaggeletterdheid, waarmee we de zelfredzaamheid van onze bewoners vergroten.”*

2.4.2. De praktijk van cultuureducatie

In **samenwerking** geven de cultuurinstellingen in Smallingerland vorm aan de wensen van het onderwijs. Ook bijvoorbeeld Het Houten Huis, Tryater, het Noord Nederlands Orkest en andere professionals dragen bij aan een kwalitatief hoogstaand educatieprogramma.

Alle vier de organisaties bieden ruimschoots stageplekken aan voor mbo, hbo en universitaire studenten: op cultuurfuncties, maar ook in de horeca/keuken, hospitality, techniek en marketing. Studenten komen van o.a. Friese Poort, Friesland College, Hanzehogeschool, Hogeschool Windesheim, RUG, et c.

Museum Dr8888 heeft een brede publieksprogrammering rond de tentoonstellingen voor inwoners uit de regio, en in de vakanties ook voor verblijfsrecreanten in Noord- Nederland. In 2019 hebben 2200 kinderen en jongeren Museum Dr8888 bezocht voor een educatief programma. De educatieprogramma's zijn in overeenstemming met de kerndoelen van regulier en speciaal onderwijs. Het museum hanteert methodes zoals Visual Thinking en Ways Of Looking die in musea over de hele wereld worden gebruikt. Bijzonder is dat in Museum Dr8888 de kinderen op zaal (dus tussen de kunstwerken) creatieve spel activiteiten kunnen doen. Op woensdagmiddagen is er het *Kinderatelier*. Voor speciaal onderwijs biedt het museum een op maat gemaakt programma. Jaarlijks zijn er tenminste twee hbo-stagiaires in het kader van museumeducatie.

In de programmaliijn participatie en zelfredzaamheid richten bibliotheken zich op het ondersteunen en verder helpen van de kwetsbare burger opdat ze mee kunnen doen en zelfredzaam zijn. In Nederland heeft 25% van de mensen moeite met lezen, schrijven, rekenen en/of computeren. **De Bibliotheek Drachten/ Smallingerland** organiseert voor hen spreekuren en biedt basiseducatie aan. Het gaat dan om het verbeteren van basisvaardigheden, niet alleen lezen, schrijven, rekenen en computeren, maar ook gezondheidsvaardigheden.

Concreet vertaalt de inzet van de bibliotheek zich onder meer in de diensten Informatiepunt digitale overheid (IDO), DigiTaalhuis (ook op locatie), Fablab, de Bibliotheek *op school*. Daarnaast biedt de bibliotheek: 'Walk en Talk' voor werkzoekenden, spreekuren Belastingdienst, Tablet- en smartphonecafé, 'Papa Mama kafé' en een formulierensprekkuur. De bibliotheek helpt ook bij een doorgaande leeslijn voor kinderen (Boekstart, Boekstartcoach, de Bibliotheek op School) en volwassenen (DigiTaalhuis)

De Bibliotheek op School heeft collecties op 26 basisscholen. Ook beschikt de bibliotheek over 20.000 landelijke titels e-boeken

Ouders die onvoldoende basisvaardig zijn, zijn vaak moeilijk te bereiken, maar dat lukt via de kinderopvang en de school, vandaar samenwerking met onder meer deze instellingen.

Schouwburg De Lawei stelt met de scholen in de regio een educatieprogramma samen. Er is intensief contact over de ontwikkeling van cultuureducatie op de school, de kwaliteit van het programma en de langetermijnvisie.

De uitvoering gebeurt met vakdocenten, kunstprofessionals en collega-cultuurinstellingen. Kinderen, jongeren, volwassenen en ouderen kunnen terecht bij De Lawei voor lessen,

cursussen of workshops. Bijvoorbeeld om een instrument te leren bespelen, inleidingen en lezingen bij te wonen, deel te nemen aan een dansgroep, of technieken als schilderen of boetseren onder de knie te krijgen. De Lawei zoekt de verbinding tussen de cultuurprogramma's in het onderwijs en de cultuureducatie in de vrije tijd.

Poppodium Iduna biedt oefenruimtes. Bands uit de (wijde) omgeving van Drachten kunnen er zichzelf verder ontwikkelen. Het podium stelt ruimtes, expertise en techniek beschikbaar voor repetities, muziekopnames, clipopnames en optredens van lokaal muzikalent. Samen met Friesland Pop biedt Iduna met talentstages, projecten zoals De Kleine prijs van Fryslân en Hit the North zowel een speel- als ontwikkelingsplek aan regionaal talent. Iduna werkt samen met muziekscholen en docenten uit de regio en produceert voorspeelmiddagen en -avonden. Voor verschillende scholen in Smallerland voert het popodium cultuurdagen uit en het biedt leerlingen van middelbare scholen rondleidingen, workshops en voorstellingen. Iduna biedt plek aan stagiaires van diverse onderwijsinstellingen. Met de opleidingen Kunst& Cultuur en Audiovisuele Producties is het productiehuis BEAT! opgezet, een werkplaats en kenniscentrum waar studenten en scholieren werkervaring op kunnen doen. Bij voorbeeld: de stoomcursus Popmuzikant.

Sinds kort is de opleiding Podium- en Evenemententechniek van ROC Friese Poort in het pand van Iduna gehuisvest; studenten kunnen er levensechte ervaringen opdoen.

2.5. COLLECTIEWAARDE IN SMALLINGERLAND

2.5.1. Gemeentelijk beleid collectiewaarde

De **Cultuurnota**: *“Er is veel aandacht voor erfgoed in Smallingerland “*

2.5.2. De collectiewaarde in de praktijk van Smallingerland

De Drachtense schoenmakers Thijs en Evert Rinsema waren als lokale kunstenaars begin 20ste eeuw de schakel met de internationale avant-garde in de personen van Theo van Doesburg en Kurt Schwitters. Van (inter)nationaal belang is het **Van Doesburg-Rinsemahuis** en de collectie De Stijl waarmee Smallingerland zich profileert. Het laat zien dat ook architectuur uit het verleden tot de waardevolle gezamenlijke collectie behoort. Vandaar bijvoorbeeld aandacht voor het gebouw uit 1919 van architect Vrijman, vroeger onderkomen van de Rijks HBS, nu van het Drachtster Lyceum.

Verzamelen, beheren en presenteren van de kunst- en cultuurhistorische collectie van Drachten en Smallingerland is een kerntaak voor het **Museum Dr8888**. Dankzij de gemeente Smallingerland en de Stichting Vrienden van het Museum Dr8888 kon het museum een stevige collectie opbouwen. Het museum beheert ruim 12.000 objecten, geschiedenis, kunst 1885-1965 en hedendaagse kunst. Er is een bijzondere collectie avant-garde kunst van kunstbewegingen zoals De Stijl en Dada. Ook bezit het Museum een collectie werken van de Groningse beweging De Ploeg en van het Friese schilders collectief Yn'e Line. De collectie is de afgelopen jaren uitgebreid met schenkingen en langdurige bruiklenen. Ook de topografische atlas van Smallingerland is onderdeel van de collectie van Museum Dr8888. Door het huisvesten van het Historisch Centrum Smallingerland in Museum Dr8888 heeft verzamelde erfgoed van Stichting Smelne's Erfskip een zichtbare en toegankelijke plek gekregen in het centrum van Drachten.

Schouwburg De Lawei en **poppodium Iduna** houden de immateriële collectie uit de podiumkunsten levendig.

De **Bibliotheek Drachten/Smallingerland** beschikt nu over 85.000 titels. Aantal uitleningen in 2019 bedroeg 277.000. De landelijk ingekochte en beschikbaar gestelde collectie e-boeken is gegroeid naar zo'n 28.000 titels. Het aanbod van de onlinebibliotheek varieert van thrillers tot chicklit en van informatieve boeken tot poëzie. Ook voor kinderen en jongeren zijn er vele e-boeken beschikbaar. De bibliotheek heeft een aanzienlijke collectie kunst en cultuur boeken die door alle Friese bibliotheken als achtergrondcollectie gebruikt wordt.

1.6. Cultuur en gezondheid

1.6.1. Gemeentelijk beleid gezondheid en cultuur

Er is geen gemeentelijk beleid geformuleerd specifiek gericht op gezondheidsaspecten van cultuur. Wel stelt de **Cultuurnota**: *“Er worden maatschappelijke doelen bereikt met cultuur.”*

1.6.2. De gezondheidswaarde van kunst en cultuur in de praktijk

In 2016 is **Museum Dr8888** onder het thema *Onvergetelijk Dr8888* begonnen met rondleidingen voor mensen met dementie en hun dierbaren. Het project ‘Onvergetelijk’ is geïnitieerd door het Stedelijk Museum en het Van Abbemuseum te Eindhoven. Museum Dr8888 was een van de eerste musea van Nederland die destijds werden uitgekozen om dit project over te nemen.

De **Bibliotheek Drachten/ Smallerland** biedt het programma ‘Voel je goed’, waarin kwetsbare mensen gezondheidsvaardigheden leren. Voel je goed! is een cursus voor lager opgeleide volwassenen die willen werken aan een gezonder gewicht en die moeite hebben met taal. De cursus is een combinatie van eet- en beweegadviezen van een diëtist en twintig wekelijkse groepslessen gezondheidsvaardigheden van drie uur onder leiding van twee geschoolde vrijwilligers.

Getuige zijn van podiumactiviteiten in **popodium Iduna** of **Schouwburg De Lawei** kan voor veel mensen een positieve prikkel zijn om gezond te blijven, om medische klachten te verminderen of ze een tijdje te vergeten. De Lawei biedt programma’s die gericht zijn op ‘goed in je vel zitten’. Over eenzaamheid, psychiatrie, dementie, hoe om te gaan met stress.... Cabaretiers en theatermakers stellen zich kwetsbaar op en gaan in gesprek met het publiek over wel en wee in het leven.

1.7. Duurzaamheid

1.7.1. Duurzaamheid en de Gemeente Smallingerland

Als het om duurzaamheid gaat formuleert de Gemeente in **de Cultuurnota**: *“Voor een duurzame samenleving moeten cultuur, creatieve clusters, zaak technische mensen op het gebied van duurzaamheid, innovatiecluster(s) en onderwijs worden samengebracht” en: “De creativiteit die er is in Smallingerland inzetten voor innovatieve en duurzame ontwikkeling. “*

En in het **Coalitieakkoord**: *“inzet op duurzaamheid en energie transitie.”*

1.7.2. Duurzaamheid in de culturele praktijk

De **Bibliotheek Drachten/ Smallingerland** heeft duurzaamheid als een speerpunt in de programmering opgenomen. Thema's die bijvoorbeeld in de bibliotheek in 2019 aan de orde zijn geweest waren *Wonen zonder gas, Kunstmatige Intelligentie, Internet of Things* en *Digital Detox*. Onderwerpen die niet alleen impact op de wereld hebben, maar vooral op de lokale en persoonlijke leefomgeving van de deelnemers.

De bibliotheek heeft informatieavonden rondom duurzaamheid georganiseerd en de opleiding van energiecoaches gefaciliteerd. Deze energiecoaches hebben deelgenomen aan een pilot met de gemeente Smallingerland, MOS en WoonFriesland, waarin de coaches huisbezoeken aflegden om inwoners adviezen te geven over energiebesparing. Namens de gemeente is de bibliotheek warmtebeeldcamera's gaan uitlenen. Hiermee kunnen inwoners zien of hun huis warmtelekken heeft.

Schouwburg De Lawei laat op zijn website zien welke stappen de schouwburg zet en heeft gezet op het terrein van duurzame bedrijfsvoering. De Lawei is in het bezit van de Green Key Goud, een internationaal keurmerk voor duurzame bedrijven in de recreatie- en vrijetijdsmarkt en zakelijke dienstverlening.

REGIONALE BETEKENIS

2.8.1. Wat wil de Gemeente Smallingerland?

In het **Coalitieakkoord** schreven de gemeentelijke politieke partijen: *“we zijn trots dat we een Friese gemeenten in Nederland zijn. De Friese taal is goed verankerd in onze samenleving.”*

2.8.2. De waarde voor de Friese cultuur van kunst en cultuur in Smallingerland

Voor wie waarde hecht aan de Friese cultuur hebben de **culturele instellingen in Friesland** veel in petto. Zij bieden Friestalige programma's aan, bewaren de Friese cultuur en dragen deze over. Culturele Hoofdstad 2018 heeft hieraan een impuls gegeven en heeft de samenwerking versterkt.⁴³ De lokale cultuurinstellingen hebben een jarenlange constructieve relatie met provincie Fryslân. De provincie ondersteunt bijvoorbeeld met subsidie het Simmerdeis festival. In 2018 is Leeuwarden voor Nederland culturele hoofdstad van Europa geweest. Aan de ontwikkeling van het winnende bidbook 'Iepen Mienskip' hebben De Lawei en MuseumDr888 veel bijdragen geleverd.

Schouwburg De Lawei is initiatiefnemer/coproducent voor een aantal grotere producties die het kader van de zogenoemde Legacy van de Culturele Hoofdstad in de komende jaren tot 2028 worden ontwikkeld, alsmede het programmaonderdeel 'Yn Perspectyf'.

Er is in de Lawei veel regionaal aanbod te zien, zoals Tryater, Us Nocht, Lytse Komeedzje, Frysk Sjongers Gala. Met zijn galerij is De Lawei een markant podium voor beeldende kunst in het Noorden, Friesland in het bijzonder.

In 2019 had de **Bibliotheek Drachten/ Smallingerland** bijna 2000 uitleningen in de Friese taal. De bibliotheek werkt in provinciaal verband aan beleid rondom Fries en meertaligheid en sluit daarbij aan op beleid van de provincie. In 2020 zijn de leesconsulenten geschoold in het stimuleren van meertaligheid.

Poppodium Iduna organiseert Pedaal Muzikaal: een muzikale fietstocht door de diverse dorpen van gemeente Smallingerland, met stops bij lokale horecagelegenheden waar getalenteerde Friese artiesten optreden. Samen met Friesland Pop geeft Iduna met talentstages, projecten zoals De Kleine prijs van Fryslân en Hit the North zowel een speel- als ontwikkelingsplek aan regionaal talent. Deze muzikale ontdekkingstochten worden uitgebreid met wandeledities, waarbij de samenwerking wordt gezocht met Smeines Erfskip.

Museum Dr8888 geeft in haar tentoonstellingsbeleid veel aandacht aan de Friese kunst en cultuur. Denk aan de exposities: Fries Expressionisme, en Iconen van het Noorden (zoals Pier Pander en S.H. de Roos) Vanaf 2021 is het museum opgenomen in de provinciale BIS Musea voor de periode 2021 t/m 2024.

⁴³ Leeuwarden, Iepen Mienskip, Leeuwarden-Ljouwert's application for European Capital of Culture 2018

Literatuur en documentatie

Boekmancahier 82, Community Art
Boekmancahier 112, Culturele Hoofdstad
Boekmancahier 115, Naar een inclusief cultuurbestel, 2018
Boekmancahier 118, Kunst en maatschappelijk experiment, 2019
Boekmancahier 119, Ruimte voor kunst en cultuur in de stad, 2019
Boekmancahier 120, Kunst als innovator, meerwaarde verbeelding en creativiteit, 2019
CBS, Werkgelegenheidsstructuur 2019
C.Bunnik, Naar Waarde Gewogen, Boekmanstichting, 2016
Commissie Toekomst Bibliotheken "Van Boekenbewaarpplaats naar Vitale Schakel", Den Haag 2016
M.J.Corsten (red.) Autonomie als waarde, Valiz/Fontys, 2013
M.Doorman, De Navel van Daphne, Amsterdam 2016
Drachten Smallerland, Actieagenda Economie 2020-2022
Europese Commissie, Agenda voor Cultuur, Brussel, 2018; Werkplan voor cultuur 2019-2022; framework action cultural heritage
Eye, NVBF en Ned Filmtheateroverleg, Filmtheater in Beweging, handreiking voor bestuurders van gemeenten, beleidsmakers en – bepalers, 2015
Federatie Cultuur, Gemeenten, gebruik voorzieningen voor een actief cultureel burgerschap, 2014
Fonds voor Cultuurparticipatie, Cultuurmakers en wat cultuur met makers doet, Utrecht, 2017
Gemeente Smallerland, Leven met Cultuur, cultuurbeleid 2016-2020
Gemeente Smallerland, Hoofdpijnenakkoord 2018-2022
Jos Franken, nut en noodzaak van samenwerking tussen kunst en toerisme, in Boekman 87, 2011
Kunsten'92, Kunst als Voorman, juni 2019
Landelijk Contact Museumconsulenten/ VNG/ Museumvereniging, In Samenspraak, suggesties voor het gesprek tussen musea en gemeenten, 2015
Leeuwarden, Iepen Mienskip, Leeuwarden-Ljouwert's application for European Capital of Culture 2018
LKCA, Cultureel Kapitaal, vijf adviezen voor burgerschap op VMBO
LKCA, Zicht op Actieve Cultuurparticipatie, thema's en trends in praktijk en beleid, 2014
LKCA "Zet Cultuur op de Agenda", handreiking Regeerakkoord 2021
LKCA digitaal Kennisdossier Cultuur en Armoede
LKCA /Movisie, Culturele Interventies bij volwassen statushouders, Utrecht 2019
Gerard Marlet, Muziek in de Stad, Nijmegen 2010
Gerard Marlet, Cultuurkaart Leeuwarden, Atlas voor Gemeenten, 2013
Gerard Marlet e.a., Atlas voor Gemeenten, De waarde van cultuur en media in cijfers, Utrecht, 2011
Minister OCW, Cultuur voor Iedereen, cultuurbeleid 2021-2024
MM Nieuws, december 2021: "SCP; Optiewaarde en Tennisbaanefect
Movisie, Kunst en positieve gezondheid, het werkt! (2018)
Ned. Museumvereniging, Meer dan Waard, de maatschappelijke betekenis van musea, Amsterdam, 2011
MVO Vlaanderen, Duurzaamheid in de Culturele Sector, Brussel, 2016
NRIT/NBLC, Trendrapport Toerisme, Recreatie en Vrije Tijd, div edities
Omzien naar Elkaar, Vooruitkijken naar de Toekomst, Coalitieakkoord 2021-2025 VVD, D66, CDA en ChristenUnie, Den Haag, 15 december 2021
H. Otte, Binden of Verbinden, proefschrift RUG
Pop.NL en VNPF, De Waarde van Pop, de maatschappelijke betekenis van popmuziek, Amsterdam, 2013

Probiblio, De Bibliotheken en het Duurzaamheidsvraagstuk, maatschappelijke opgaven in relatie tot het bibliotheeknetwerk, maart 2020

Raad voor Cultuur, Meedoen is de Kunst, advies over actieve cultuurparticipatie, Rutten, Creatieve Industrie, 2014

Rabobank Economisch Commentaar "Het economisch Belang van de Culturele Sector: 21-09-20

Sociaal Economische Raad/ Raad voor Cultuur, Verkenning Arbeidsmarkt Culturele Sector, Den Haag, 2016

Tijd voor Cultuur, Elf Richtingwijzers voor een cultureel sterk Fryslan, manifest van de Friese culturele instellingen, Leeuwarden, 2017

UN.org Sustainable Development Goals

Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid, Cultuur Herwaarden, Den Haag 2015

WHO, David Napier, Culture Matters

WRR rapport Kunst Herwaarden, Den Haag 2014

Cor Wijn, De Culturele Stad, Nijmegen

Cor Wijn, De Essentie van Cultuurbeleid, Nijmegen 2018

www.cultureelerfgoed.nl/waarderenvancultureelerfgoed

www.cultuureducatietkwaliteit.nl

www.cultuurinderegio.nl

www.cultuuroost.nl/kunst-werkt-in-de-zorg

www.immaterieelerfgoed.nl

www.lkca.nl/cultuurengezondheid

www.lkca.nl/publicatie/verenigingsmonitor-2021/

www.meermuziekindeklas.nl

www.nationalezorggids.nl

www.pinterest.com/100ideeUenovercreatieveoplossingen

www.raadvantwaalf.nl

www.urbanretail.nl

[www.vng.nl/handreiking lokale inclusie-agenda/](http://www.vng.nl/handreiking-lokale-inclusie-agenda/)

www.wimderksen.com/dewaardevancultuurindestad

www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/ouderen/kunst-en-cultuur/

www.euraxess.ec.europa.eu/worldwide/lac/new-european-bauhaus-new-actions-and-funding-link-sustainability-style

Credits

Nogmaals dank aan Stef Avezaat, Nieske Ketelaar, Karin Meijerman en Bas Wattimena en hun collega's van Schouwburg De Lawei, Museum Dr888, Bibliotheek Drachten/Smallerland en poppodium Iduna voor hun initiatief en voor de samenwerking om tot een feitenoverzicht te komen.

Dank aan de kritische meelezers Cor Wijn (Berenschot), Sanne Scholten (LKCA), Marlies Tal (LKCA) voor het wijze commentaar en de aanvullingen.

De infographics zijn van de hand van Kumi Hiroi (www.kumihiro.com)